

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ

*Мирош М.В.**Львівський національний університет імені Івана Франка*

В даній статті проаналізовано основні класи факторів політичної активності за низкою ознак, зокрема за: змістом, територіальним охопленням, ступенем впливу, внутрішнім наповненням, тривалістю дії, часом виникнення, ступенем деталізації, способом дії, характером дії, відношенням до певного середовища, якісними характеристиками, інтенсивністю впливу, відповідністю до компонентної структури політичної активності населення. Запропоновано авторську комплексну класифікацію факторів, що здійснюють вплив на становлення та прояви політичної активності населення регіону. Здійснено коротку характеристику базових для суспільно-географічного дослідження політичної активності населення факторів: глобальних, загальнодержавних, регіональних, локальних.

Ключові слова: фактори політична активність, глобальні, загальнодержавні, регіональні, локальні фактори, історичні, географічні, правові, організаційно-управлінські, демографічні, економічні, соціальні, культурні, інформаційні фактори.

Демократизація суспільства починається з усвідомлення громадянами необхідності взяти на себе ініціативу в намаганнях проводити суттєві політичні зміни, бути контролером послідовних реформ, брати участь в прийнятті політичних рішень. Тобто, проявляти політичну активність. Така проблематика участі громадян у політичній діяльності стала міждисциплінарною, і її досліджує чимало науковців, зокрема соціологів, політологів, суспільно-географів, економістів, психологів і навіть культурологів.

У сучасній географічній літературі достатньо аргументованими є твердження про неможливість забезпечення об'єктивності дослідження чогонебудь без класифікації факторів становлення та прояву об'єкта дослідження.

Саме тому метою нашої роботи є раціональний відбір чинників політичної активності населення регіону як суспільно-географічного об'єкту, що вимагає глибокого наукового аналізу. Реалізація даної мети передбачає виконання наступного завдання - ретельного аналізу класифікацій, типізацій факторів використовуваних в суміжних із суспільною географією науках, та які можуть бути прийнятні для суспільно географічного вивчення політичної активності населення регіону.

Отже, об'єктом нашого дослідження є сукупність факторів, які можуть сприяти якісному і кількісному пізнанню політичної активності населення регіону на предмет їх суспільно-географічних особливостей.

Рівень опрацювання теми: Проблема, яку ми досліджуємо, є міждисциплінарною, а для суспільної географії - ще й досить новою. Теоретичні, методичні та прикладні аспекти політичної активності розроблялись в працях українських та іноземних вчених політологів (Л. Мілбрайт, Д. Ольшанський, А. Дегтярьов, Г. Дилигенський, О. Шестопад), соціологів (Н. Смелзер, В. Жуков), політичних психологів (К. Абульханова-Славська, Г. Белицька, А. Брушлинський, М. Берштейн, Л. Рубінштейн), та, в меншій

мірі - географів. Дослідженням географічних аспектів прояву різних форм п.а. займались О.Шаблій (електоральна географія), Б.Яценко (типи, форми політичної активності), О. Гладкий (екстремальна географія), В. Миронюк, Є. Хан (електоральна географія регіону), О. Склярська (політичні процеси), А. Голод (політична поведінка) та ін.

Виклад основного матеріалу. Політична активність населення регіону формується під впливом багатьох чинників. Вплив кожного чинника на існуючу політичну активність раціонально враховувати не ізольовано, а в постійному взаємозв'язку та взаємозалежності. Індивідуальна специфіка окремих чинників не заперечує того факту, що вони усі володіють багатьма спільними ознаками, що дає можливість об'єднувати їх в певні групи. Тому для дослідження їх впливу на політичну активність населення потрібно розробити класифікацію, побудова якої передбачає розподіл чинників на групи і підгрупи.

Традиційною є класифікація факторів за змістом. За цією ознакою виділяють:

- Історичні. Багато в чому якість політичної активності визначає історичний досвід та події зі значними наслідками: війни, революції, національні кризи тощо. Українські традиції державотворення мають глибокі історичні корені. Витоки, особливості становлення української державності значною мірою визначають специфіку сучасних форм політичної активності.

-Географічні. В даному випадку не можна говорити про прямий вплив компонентів природи на політичну активність. Проте політико-географічного положення території регіону, рівень господарського освоєння є суттєвими факторами політичної активності.

- Правові. Формують правову основу політичної активності в Україні на основі системи законних та підзаконних актів, вони визначають рамки та механізми здійснення політичної активності.

- Організаційно-управлінські - здійснюють вплив через інституційно-управлінські та інституційно-організаційні зміни в політичній сфері.

- Демографічні. Чинять значний вплив на політичну активність населення, особливо процеси відтворення населення, які в подальшому визначатимуть електоральний потенціал регіону, статевий та віковий, національний та релігійно-конфесійний склад населення.

- Економічні. Особливу роль у формуванні політичної активності відіграють економічні чинники: економічна стабільність у суспільстві, система законів, що регулюють економічні процеси в суспільстві, економічна свобода (у розумних межах), позиції середнього класу тощо.

- Соціальні. Відділяють вплив соціальних наслідків політичної активності. Дані фактори впливають, з одного боку, на безпосередніх учасників політичного процесу, диференціює прагнення виборців, що в свою чергу визначає їх електоральні преференції, з іншого - на зняття/каталізацію соціальної напруги в суспільстві.

- Культурні. Впливають на політичну активність через ступінь освіченості населення, рівень знань, науки і культури в країні.

- Інформаційні визначають особливості політичної активності на основі використання інформаційних ресурсів. Група інформаційних факторів включає відомості про політичну активність, інформацію про політичні програми, проекти, явища та процеси.

- Інші фактори.

За територіальним охопленням фактори можна поділити на глобальні, загальнодержавні, регіональні і локальні. Цей поділ є базовим у суспільно-географічних дослідженнях, в тому числі для вивчення аспектів політичної активності населення. Прикладом глобального впливу виступають цивілізаційні особливості, глобалізація, особливо культурна та інформаційна, загальнодержавного фактора - загальна політична, демографічна і економічна ситуація, регіонального - історико-географічний фактор, локального - діяльність місцевих органів влади.

За ступенем впливу фактори поділяють на головні та другорядні [1, с.41]. Наприклад, головним фактором політичної активності населення, особливо електоральної, є виборче законодавство, а другорядним - законодавство про діяльність органів влади.

За внутрішнім наповненням можна виділити кількісні та якісні фактори [1, с.41]. Кількісним фактором є частка освіченості населення, а якісним - засоби масової інформації.

За тривалістю дії фактори бувають довго-

тривалі і ситуативні. Довготривалі діють протягом великого часового проміжку і лежать в основі певної суспільної ситуації, а ситуативні мають переважно стихійний і випадковий характер [1, с.41]. Наприклад, довготривалими є більшість регіональних природно-географічних факторів, а ситуативним фактором політичної поведінки населення є засоби масової інформації.

За часом виникнення фактори можуть бути нові і традиційні.

За ступенем деталізації можна виділити прості і складні фактори. Прості фактори є однокомпонентними і одноваріантними щодо впливу на політичну поведінку (наприклад, законодавчі акти). Складні мають різноманітні і не завжди передбачувані механізми впливу, а також містять багато компонентів (наприклад, інформаційний фактор) [1, с.41].

За способом дії виділяють фактори безпосередньої і опосередкованої дії. Наприклад, безпосередньо впливає на політичну поведінку населення більшість регіональних суспільно-географічних факторів, а регіональні природно-географічні фактори мають, головним чином, опосередкований вплив.

За характером дії можна виділити об'єктивні та суб'єктивні фактори. Слід зазначити, що предметом нашого дослідження є, насамперед, аналіз об'єктивних факторів політичної активності населення. Вивчення суб'єктивних факторів, таких, як індивідуальні психологічні особливості громадян, на нашу думку, не є завданням суспільної географії, а радше психології.

Важливою є класифікація факторів за їх відношенням до певного середовища - політико-правового, соціокультурного, економічного та ін. Аналогічно, із точки зору суспільної географії говоримо про класифікацію факторів політичної поведінки за відношенням до певної суспільної сфери чи простору (економічного, політичного, соціального та ін.) [1, с.41].

Аналізуючи політичну поведінку населення регіону із точки зору теорії політичних систем, виділяємо фактори зовнішні і внутрішні. Зовнішніми у цьому випадку будуть глобальні й загальнодержавні фактори, а внутрішніми регіональні й локальні.

Існує також класифікація факторів за якісними характеристиками. Наприклад, виділяють сприятливі, нейтральні чи несприятливі фактори. Тобто фактори-стимулятори, чи фактори-дестимулятори. Але доцільно говорити про якісну оцінку впливу факторів не на політичну активність населення загалом, а лише на окремі її компоненти.

Актуальною є шкала оцінювання факторів політичної поведінки за інтенсивністю впливу.

Можна, зокрема, виділити три рівні інтенсивності впливу факторів - високий, середній і низький. Щоправда, така класифікація факторів політичної поведінки населення не є однозначною, оскільки інтенсивність впливу багатьох факторів (насамперед, ситуативних) сильно змінюється у часі [1, с.41].

Можна також здійснювати класифікацію факторів відповідно до компонентної структури політичної поведінки населення. Так виділяються окремо фактори електоральної, професійної та протестної активності. Більшість факторів впливає на усі форми політичної поведінки, але інтенсивність їхнього впливу є різною, тому маємо підстави і для такої класифікації.

На нашу думку, головною класифікаційною ознакою під час дослідження факторів політичної поведінки населення має бути територіальне охоплення. За цією ознакою доцільно виділити чотири групи факторів - глобальні, загальнодержавні, регіональні та локальні. Саме за цим принципом побудована схема на рис. 1, яка демонструє систему факторів політичної поведінки населення.

Глобальні фактори є зовнішніми стосовно певної держави, тому їх можна також називати позадержавними. За змістом глобальні фактори можна розділити на три підгрупи - геополітичні, гео економічні і геокультурні. До геополітичних факторів відносимо діяльність загальних та нійськово-політичних міжнародних організацій, глобальні та регіональні політичні конфлікти, а також глобальне геополітичне та політико-географічне положення країни (положення України відносно центрів світової сили). Гео економічні фактори включають діяльність фінансово-економічних міжнародних організацій, суб-регіональних поєднань, інтеграційних політичних та економічних формувань, а також глобальні і регіональні економічні кризи. До геокультурних факторів можна віднести цивілізаційні розломи та процес глобалізації у його культурно-інформаційному розумінні.

Загальнодержавні фактори виявляються однаково на усій території держави, хоча інтенсивність їхнього впливу неоднорідна у різних регіонах. Загальнодержавні фактори розділяємо на три підгрупи - правові, інформаційні і загальнополітичні. Правові норми, які визначають умови і принципи функціонування політичної системи держави, регулюють різні аспекти політичного життя суспільства, містяться у Конституції України, виборчому законодавстві, законодавстві про діяльність політичних партій та інших законодавчих нормах. До інформаційних факторів відносимо телебачення і радіо, друковані періодичні видання, а також Інтернет, які мають надзвичайно великий

вплив на формування політичної активності населення. Загальнополітичні фактори (загальнополітична ситуація в країні) є наслідком державної політики у різних сферах, та включають виборчі цикли та загальнодержавні політичні кризи.

Регіональні фактори виявляються на території окремого регіону, їх можна поділити на дві підгрупи - природно-географічні і суспільно-географічні. Природно-географічні фактори включають природно-географічне положення регіону, його природні умови і ресурси. Природні умови території України сприятливі для життя в цілому, й особливо щодо життєдіяльності людини, як біологічної істоти, економічного суб'єкта та найвищої духовної цінності людства. До суспільно-географічних відносимо етнодемографічні, соціально-географічні, економіко-географічні, історико-географічні, інформаційні фактори, а також суспільно-географічне положення регіону.

Локальні фактори виявляються на елементарному рівні, яким стосовно політичної активності населення є політико-географічне місце, тобто найменший наявний носій політичних відмінностей (населений пункт чи його частина, виборча дільниця та ін.). Можна виділити дві підгрупи локальних факторів - природно-географічні і контекстні [1, с.41]. До природно-географічних відносимо несприятливі природно-географічні процеси і місцеві особливості компонентів природи. Контекстні фактори становлять групу, до якої можна віднести дуже багато факторів, часто ідентичних за змістом регіональним, які, однак, зовсім по-іншому виявляються на локальному рівні. На нашу думку, розглядаючи політичну активність населення конкретного регіону, до контекстних факторів слід віднести місцеві соціальні та економічні проблеми, однорідність і стійкість населення, історико-географічні особливості формування конкретної території, географію життєдіяльності населення, релігійно-конфесійну ситуацію, діяльність місцевих органів влади, щоденні соціальні контакти населення, локальні політичні маніпуляції.

Отже, з урахуванням ключового аспекту дослідження політичної активності населення запропоновано класифікацію факторів, за основу розроблення якої взято територіальний принцип, який є базовим для суспільної географії. Відповідно до нього виділено чотири групи факторів: глобальні, загальнодержавні, регіональні та локальні.

Список літератури

1. Голод А. П. Політична поведінка населення регіону/ Монографія. - Ужгород: 2012. - 212 с.
2. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії:

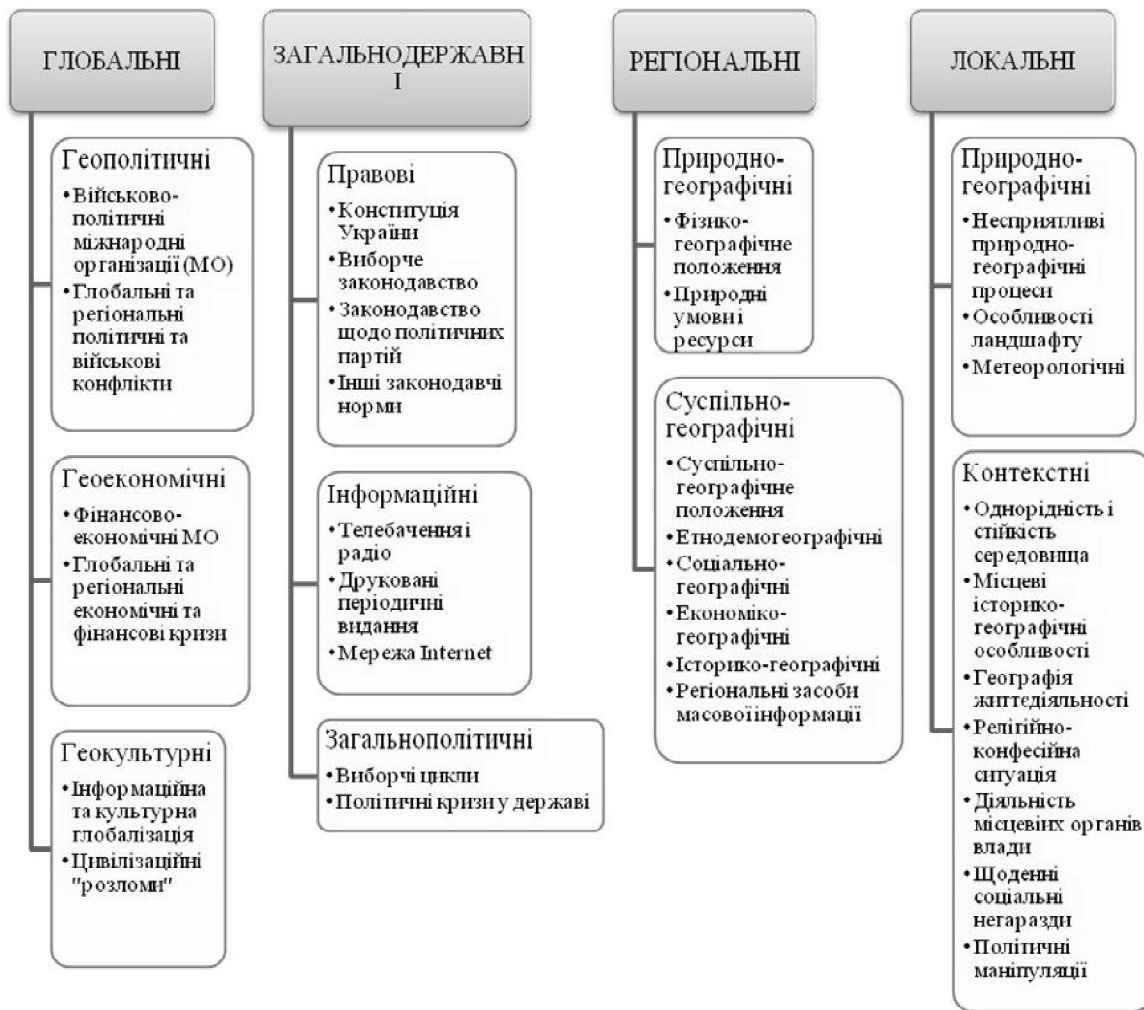

Рис.1. Система факторів політичної активності населення регіону

[підручник] / О. І. Шаблій. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка. - 2003. - 444 с.

3. Шаблій О. І. Основи суспільної географії / Fundament-

als of Human Geography: підручник для студ. вищих навчальних закладів / О. І. Шаблій. - 2-ге видання. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка. - 2012. - 296 с.

Мирош М.В. Классификация факторов политической активности населения региона. В данной статье проанализированы основные классы факторов политической активности по ряду признаков, в частности по: содержанию, территориальному охвату, степени воздействия, внутреннему наполнению, продолжительностью действия, времени возникновения, степени детализации, способу действия, характеру действия, отношением к среде, качественным характеристикам, интенсивности воздействия, соответствием компонентной структуры политической активности населения. Предложена авторская комплексная классификация факторов, оказывающих влияние на становление и проявления политической активности населения региона. Осуществлено краткую характеристику базовых для общественно-географического исследования политической активности населения факторов: глобальных, общегосударственных, региональных, локальных.

Ключевые слова: факторы, политическая активность, глобальные, общегосударственные, региональные, локальные факторы, исторические, географические, правовые, организационно-управленческие, демографические, экономические, социальные, культурные, информационные факторы.

Myrosh M. Classification factor of political activity of the population of the region. This article examines the major classes of factors of political activity on a number of features, in particular: content, territorial coverage, the degree of exposure, internal content, duration, time of occurrence, level of detail, mode of action, the nature of the action, relation to environment, quality characteristics, intensity of exposure, matched to the component structure of political activity. The author comprehensive classification of factors influencing the formation and expression of political activity in the region has been proposed. A brief description of the basic for human geographical study of political activism factors: global, national, regional and local has been done.

Key words: factors, political activity, global, national, regional, local factors, historical, geographical, legal, organizational, managerial, demographic, economical, social, cultural, informational factors.